

reid zijn samen te werken met de plaatselijke regeringen en met den nieuwen geest, die de verhouding van Westersche zendingen tot de christelijke kerken van ieder afzonderlijk zendingsveld, begint te kenmerken;

c. dat waar Deutsche zendingsvelden, teneinde tegemoet te komen aan den noodtoestand door den oorlog geschapen, door niet-Deutsche zendingscorporaties bezet zijn, deze bezetting als een voorloopige moet beschouwd worden en de eindoplossing moet bereikt worden door vriendschappelijk overleg tusschen de oorspronkelijk daar arbeidende corporatie en de plaatselijke kerken;

d. dat met betrekking tot openlijke beschuldigingen, gericht tegen de Deutsche zending, deze Raad als zijn meening te kennen geeft, dat zooveel hij dit heeft kunnen nagaan, de uitsluiting van geallieerd gebied toe te schrijven was aan algemeene politieke overwegingen; verder, dat deze Raad, hoewel niet de plaats innemende van een rechtbank, tot zijn beschikking heeft een groote menigte bewaarmateriaal betreffende de landen, waar Deutsche zendingen werkzaam waren, en dat hij, dit materiaal overziende, overtuigd is, dat algemeen gesproken de Deutsche zendingen, werkende onder de vlag van andere natieën, zich niet hebben schuldig gemaakt aan onloyale handelingen of aan pogingen om de bevolking van die gebieden tot ontrouw aan hun regeringen aan te zetten, en dat, zoo er ergens uitzonderingen voorkwamen, deze niet in overeenstemming waren met het zendingsbeleid der Deutsche corporaties;

e. dat de Raad, telkens weder zich bewust van het verlies, veroorzaakt door de afwezigheid van vertegenwoordigers der Deutsche zending en zich herinnerend, hoe lang en onbaatzuchtig de christenen in Deutschland gewerkt hebben aan de verbreiding van het Evangelie in de wereld, en hoe degelijk zij de opvoeding en verzorging van christengemeenten op het zendingsveld bevorderd hebben, zoowel zijn innige deelneming uitspreekt met hen, wanneer zij lijden onder de knotting van haar zendingsarbeid, als ook zijn hoop, dat zijn volgende vergadering weder het voorrecht zal genieten, partij te kunnen trekken van die zendingservaring en kracht van christelijke persoonlijkheid, waaraan vroegere zendingsbijeenkomsten zooveel te danken hadden."

Wij hebben er niets meer aan toe te voegen.

De vraag blijft nog te beantwoorden, hoe deze uitspraken in Deutschland worden opgenomen. Prof. Dr. Richter, redacteur van het „Allg. Miss. Zeitschrift", verklaart, dat „ze alle billijke verwachtingen bevredigen"; meer is niet nodig. Moge nu de Heere den arbeid der aangeduide zendingscorporaties en van den Raad zelf zegenen, ook ten behoeve van de allerwege uitgesloten Deutsche zending.

J. D. WIELENGA

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Waar zijn ze gebleven?

Den zeventenden Juni 1871 vierde de Nederlandsche Gereformeerde Kerk van Elberfeld het 25-jarig jubileum harer „weder-openbaring" (Neugestaltung). Dit was een heerlijk feest voor Dr. Hermann Friedrich Kohlbrügge. In zijn toespraak memorieerde zijn uitnemende vriend en tevens ouderling Von der Heydt den grooten invloed, in zeer wijden kring

leerbegrip, waar de naam van Christus, of niet of althans niet als de eenige Naam, waardoor wij zalig moeten worden, mag worden genoemd, geen wel is waarbij de Natie, indien het volksgeweten ontwaakt, rust heeft. (Over het Ontwerp van wet op het L. O. bldz. 206-208.)

Sedert zag Groen verlangend naar de ontwaaking van het geweten der Christelijke bevolking uit.

En nu, in 1869, vlak voor de Kamerverkiezingen, was er onder zijn vlagschriften ook een, getiteld: „Ons Schoolwet-program, gericht aan de Hulpverenigingen van C.N.S.", en gedateerd 5 April 1869, waarin hij op bldz. 29 vroeg: „Zal dan een beroep op rechtsgevoel en waarheidszin, zal dan het ontwakend volksgeweten, omdat het zich, met plichtmatige nauwgezetheid, van al wat naar dreigement zweemt, onthoudt, nooit krachtig genoeg zijn om de wegneming te verkrijgen van een tegen de Christelijke opvoeding van het meerendeel der Natie gelegden slagboom! ... Vergeet niet, dat er nog een Christelijk geweten leeft in uw volk."

En met instemming nam hij uit De Hoop des Vaderlands van 3 Maart 1869 de woorden over: „Velen verkeeren in den waan, dat er van onze zijde nog niets hoegenaamd ter schoolwetsherziening is geformuleerd, ja, dat we zeker niet weten wat we willen. Hierna moet een einde komen; een eerste stap daartoe zal zijn, dat alle Christelijke bladen en op hun voetspoor alle Hulpverenigingen het driedelig voorstel, ook als voorbereiding ter herziening van art. 194, aan de orde stellen, 't allen belangstellenden ter bestudeering en ter popularisatie aanbevelen. We hebben dan een punt, waaraan wij alle krachten kunnen vereenigen, ook een steunpunt voor eene contra-demonstratie tegen het Nut. Vooral de Hulpver-

gevoerd door Kohlbrügge's prediking. Uit deze toespraak wil ik slechts herinneren, dat Von der Heydt sprak van een schare van jonge mannen, die als blijde getuigen der zuivere waarheid in Duitschland en elders waren uitgegaan. Deze lofspraak was niet overdreven. In 1871 bezat Duitschlands Gereformeerde kerk dus nog een schare van getrouwe predikers naar het slag van den onder het ouder geslacht ook hier te lande welbekende Wilhelmhaus. Doch naast deze schare-min of meer verwant in gedachte aan Kohlbrügge, waren er nog veel meer andere predikanten, die de Geref. waarheid liefhadden en predikten, getuige de jubileumuitgave bij gelegenheid van het 300-jarig bestaan van den Heidebergischen Catechismus, bezorgd door de predikanten der Gereformeerde gemeente te Elberfeld.

Elberfeld en Barnen, het gansche Bergsche land, is zeer langen tijd een oase geweest in de kerkelijke wereld van Duitschland.

In het midden der vorige eeuw was aldaar o.a. predikant de hier zoo goed bekende en vermaarde Gottfried Daniel Krummacher, een leer-aar, die mij eens door een man, die niets van de tegenwoordige Gereformeerde predikanten, welke hij nimmer hoorde of had hooren prediken, meest hebben, werd aangewezen als nog eens een echte oude schrijver te zijn, overjaarsch koren de onkundige man, mis-schien wel een der zegenmannen van den veelzijdigen Gereformeerden (?) medewerker van „De Rotterdammer", wist niet, dat Krummacher predikant was geweest voor nog geen halve eeuw in de „staande kerk" van Elberfeld.

Het feit echter, dat er voor een halve eeuw nog zooveel Gereformeerde predikanten, mannen van grooten naam, in Duitschland waren; mannen van wie in binnen- en buitenland geen geringe invloed uitging, dringt tot de vraag: is daar niets of slechts weinig van overgebleven? Waar zijn de leerlingen, de catechisanten van deze voorgangers?

Vooraf in de Rijn-provincie, in het Bergsche land, in Westfalen, ja overal verspreid, van Polen tot de Zwitsersche grens, werden zulke predikers aangetroffen; te Potsdam, Stettin, Halle, doch ook in kleinere steden en dorpen.

Is er niets van al dezen arbeid overgebleven? Dat is niet te veronderstellen. Dat is ook metterdaad niet het geval. Doch voor wat er nog rest aan Gereformeerde belijden en beleven, droegt in Duitschland een bijzonder groot gevaar, het gevaar van het sectarisme. Een gevaar, dat in alle die landen groot is, waar de „staande kerk" steeds meer afwijkt in belijden en beleven van der vaderen voetspoor, zonder dat zulk een kerk tot reformatie komt. Als reformatie achterwege blijft, keeren zeer velen der vromen in tot de tent en de zaal der „Gemeinschaften", der „Sunderkerken".

Dit verschijnsel is schier nergens sterker waar te nemen dan in Duitschland. Dit is het groote gevaar voor het kerkelijk leven in dit groote land. Moge de vroomheid in zulke vergaderingen voor een tijd nog bewaard blijven, straks ontwaard zij in allerlei droomerijen en er gaat van haar geen wederbarende kracht uit tot omzetting en kerstening eener van God zich vervreemdende natie.

De Heere heeft ook in Duitschland nog zijn duizenden, die nog niet de knie bogen voor de goden

eenigingen kunnen hier onberekenbaar veel goeds doen, zij moeten de zaak onder 't volk, kiezers en niet-kiezers, brengen. Niet op ministers moeten we onze verwachting bouwen, onze kracht ligt in den volksges, in 't volksgeweten."

Dit citaat ontleende Groen aan hetzelfde nummer van De Hoop des Vaderlands, waarin Dr. Kuyper z'n artikel „Aan den interpellant in het Volksblad" had geschreven. En ook uit dat artikel van Dr. K. citeerde Groen in Ons Schoolwet-program, bl. 35, de ons reeds bekende woorden: „Verwonderlijk is 't niet, dat er onzerzijds zoo krachtig, maar dat er niet nog veel krachtiger tegen de openbare school, gelijk ze thans is, wordt te velde getrokken. En daarover schaam ik mij; niet over onzen strijd tegen de schoolwet, maar over de zondige lauwerheid des geloofs, die ook daarin weer openbaar werd."

Groen beaamt deze „zielekrete" van Dr. Kuyper, en schrijft dan: „Wanneer bij ons, evangelie-belijders, ook bij de ijverigsten, dit schuldbesef algemeen, wanneer het populair wordt, omdat men zelf, in die gemoedsstemming, met Dr. Kuyper (zie de voorrede op zijn Nuisbeweging), niet aan toevallige combinatiën, maar alleen aan de onverwinnbare kracht van het volksgeweten, de zegespraak vraagt der zaak, die men op het hart draagt", dan zal men ervaren, dat de Christelijk-Historische richting, meer dan het ongelooft onderstelt, vernag. Soms is onze richting sterk. Omdat ook met den geringste, dezelfde grondslag van zielevrede en dezelfde drijfveer van plichtsbetrachting ons verbindt. Omdat hetgeen wij gewetenshalve belijden, werklank vindt, niet in de driften der bevolking, niet in een voorbijgaande opgewondenheid, maar in de zelfbewustheid, in de consciëntie, in het Christelijk geweten van het Nederlandsche volk."

der-eeuw; deze duizenden vervreemden zich steeds verder van de officiële kerk en leven een half-slachtig leven op kerkelijk gebied. Zij zelf vernijden de kerk, gebruiken niet meer de sacramenten, of voegen zich bij de vele secten, die voorspoedig zijn in haar groei. Hunne kinderen laten velen toch nog doopen in de kerk, die zij zelf niet meer bezoeken, en zij laten hunne kinderen veelal daarin nog „aannemen" op zeer jeugdigen leeftijd, doch de ouders zelf komen er niet meer. Dit werkt en kan ook niet anders dan hoogst verderfelijk werken op die kinderen.

Er komt door den regel van vrome, doch onkerkelijke huisgezinnen niets terecht; ja, uit zulke kringen komen heel vaak de bitterste en felste tegenstanders van allen godsdienst. Dit is het groote gevaar voor het godsdienstig leven in Duitschland.

En nu mogen wij niet het eene doen en het andere nalaten!

De actie voor Hongarije zou ik niet gaarne zien kwijnen. Doch ik zou er mij niet in kunnen vinden, indien onze actie en belangstelling daarin opging. Kunnen wij niets doen voor die kringen en die vromen van Gereformeerde origine, die dreigen om te komen in het moeras van sectarisme en conventikelen-geest?

Die geest, nog eens, is in zijn ontstaan te verklaren; is eenigszins te verontschuldigen; is minder schuldig dan in ons land en heeft een andere oorzaak. Nederland behoort tot de weinige landen, die rijk zijn gezegend geworden door heerlijke reformatische acties, die in den loop van de vorige eeuw hebben geleid tot de openbaring van krachtige vrije kerken; een verschijnsel, dat weer gunstig reageerde op de „staande of groote kerk".

Dien zegen heeft Duitschland niet in die mate genoten.

Uit dankbaarheid voor die goede gunste van God moeten wij, nu in zoovele landen de Christenen hunne handen tot ons uitbreiden, vragende om hulp, het onze doen om de Gereformeerden in Duitschland te helpen.

Val hen niet hard, deze vromen, die zich afkeeren van de kerk en inkeeren tot de „Gemeinschaften".

Ook in Duitschland zijn naast volslagen ongelooft mannen op de kansels nog te veel voorgangers van het slag, waarvan Ibsen in zijn Spoken ons zulk een weerzinwekkend type heeft geschetst. In Eisenach hoorde ik in een huiselijke godsdienstoefening voor het ontbijt den vader spreken over Psalm 23: de Heere is mijn herder.

„Was uitnemend!

Wij kwamen in gesprek.

„Stond hem niets aan, dat ik predikant was; die heeren dienen alleen om het groote „Gehalt", traktament.

„Was nog voor den oorlog.

Ik deelde hem mede, hoe groot mijn traktament wel was.

Nu ja, als hij dan wel kwalijk kon beweren, dat in onze kerken de verzoeking der groote traktamenten haast de ergste kon wezen, de werkelijk vrome man wantrouwde toch de officiële bedienaren des Woords.

Wij moeten helpen!

Kunnen wij helpen?

Laat ik u iets mogen mededeelen van Dr. Kohl-

Hier herhaalde Groen zijn eigen woorden uit de Tweede Kamer in 1855, doch nu toegelicht met citaten uit geschriften van Dr. Kuyper.

Deze was dan nu ook wel de aangewezen predikant om als pastor loci te Utrecht de Openingsrede voor de Algemeene Vergadering te houden.

Maar ook kon hij wel geen rede houden, die nu meer up to date, en meer in den geest van Groen was, dan eene over „het beroep op het volksgeweten".

En het is ons, als zagen we de tinteling in Groens oog, aanstonds reeds toen Dr. Kuyper zijn rede begon met deze woorden: „Zichtbaar wint bij de mammen onzer richting de overtuiging veld, dat in het beroep op het volksgeweten de kracht van ons streven ligt."

Deze rede was als 't ware de echo op Groens veeljarig roepen.

Hier zag Groen nu op den kansel den man staan, die, beter dan hij zelf dit vermocht, het klavier der volksconsciëntie zou bespelen.

En wij kunnen ons voorstellen en indenken, welke blikken, en welke woorden, er straks in de consistoriekamer van de Domkerk, tusschen die twee gewisseld zijn.

Gelijk Da Costa, na jaren, op zijn hoofd de zegnende hand van Bilderdijk nog voelde als een zalving, een wijding, een roeping; als de zalving van den jeugdigen David door den Godman Samuel tot koning — zóó bleef de indruk van deze eerste kennismaking met Groen van Prinsterer in de ziel van Dr. Kuyper onuitwischaar.

En Groen zelf zinspeelde, kort na deze ontmoeting, in de Nederlandsche Gedachten van 1 September, 1869, voor het eerst openlijk op Dr. Kuyper als den toekomstigen leider der Antirevolutionaire partij.